

Meghiúsult idegenforgalmi csúcsev – A külpolitikai események hatásai a 34. Eucharisztikus Világkongresszusra

---

MÁSODIK DÍJAS PÁLYAMŰ

Az 1938-as év nagy jelentőséggel bírt, hiszen két rendkívüli esemény színhelye volt Budapest. Ebben az évben ünnepelték Szent István király halálának 900. évfordulóját, mindemellett Magyarország elnyerte a 34. Eucharisztikus Világkongresszus rendezésének a jogát. Már az azt megelőző évben lázasan folyt a készülődés a kettős szentévre, ami felé nagy elvárásokat is állítottak. A kongresszus a magyar szentévet nemzetközi jelentőségűvé tette, valamint Magyarország, mint erős, keresztény ország, Európa védőbástyája szerepét is megerősíthette az eseménnyel. Ami az idegenforgalmat illeti, a kongresszustól rekordeseményt vártak, 1937-ben a sajtóban hatalmas tömegeket, legalább kétszázezer nagyságrendű vendégforgalmat jósoltak. Szendy Károly, Budapest polgármestere több vele készített interjújában is kiemelte, hogy a „*Szent István év eseménye nagy próbája lesz a főváros idegenforgalmi teljesítőképességének, de egyúttal a nemzet jó hírnevének is. Mindenki hozza meg a maga áldozatát, tegye meg kötelességét, hogy a világraszóló esemény megfelelő siker legyen a magyar nép számára.*”¹ Az 1937. évi idegenforgalmi csúcsevet azonban nem sikerült túlszárnyalni a nagymértékű propaganda és készülődés ellenére sem.

A tanulmányban az Eucharisztikus Világkongresszust, mint idegenforgalmat vonzó eseményt² vizsgálom, és hogy ez a nagyszabású rendezvény milyen szerepet töltött be az idegenforgalmi stratégiákban. Ahogy Budapest polgármestere is fogalmazott, hatalmas próbatétel volt a főváros és az ország számára, bizonyítania kellett rátermettségét és alkalmasságát, amelyhez a szervezőknek nagy akadályokat kellett leküzdenie. A külpolitikai események hatására azonban a várt hatalmas tömegek elmaradtak, de még így sem könyvelhető el sikertelennek a kongresszustól és a Szent István-émlékév ünnepségeitől várt idegenforgalom.

(Idegenforgalmi események és politikai célok) Az első világháború okozta sérelmekből kilábaló Magyarországnak megtiszteltetést jelentett, hogy otthont adhat az Eucharisztikus Világkongresszusnak, amelyet a világ katolikussága nagy figyelemmel kísért. Bár nyomatékosították, hogy az esemény nem szolgál politikai, csak spirituális célokat, a magyar államiság és a kereszténység szoros kapcsolatának hangsúlyozása is érezhető volt. A kongresszusnak tehát akarva-akaratlanul is, de politikai üzenete is volt: egyfelől az állam sikeresen növelhette és megerősíthette Magyarország nemzetközi reputációját, másfelől bátorítást adhatott az elszakított magyaroknak. Az ünnep dátuma is rendkívül közel került június 4-hez, a trianoni békediktátum aláírásához. Ennek köszönhetően szimbolikus jelentőséget hordozott a határon túlról érkező magyar és a szomszédos országokból útnak induló zarándokoknak.³

A trianoni békediktátum aláírása óta majdnem két évtized telt el, de továbbra is aktuális volt a revízió gondolata, és minden lehetőséget megragadott az ország, hogy jobb színben tüntesse fel magát a külföld előtt. Az idegenforgalomban pedig rengeteg potenciált láttak

ennek a célnak az eléréséhez. Az állam a két világháború között felismerte az idegenforgalomban rejlő lehetőségeket és egyre nagyobb szerepet vállalt annak irányításában. Ezen munkának gyümölcse érett volna be az ünnepségek idején. A kongresszuson való részvétel ugyan zárandoklat jellegű volt, szentmisék, szentségimádások mélyítették el az eucharisztikus lelkiületet,⁴ mégis azon események közé sorolható, amit Markos Béla és Kolacsek András az idegenforgalmat vonzó eseményeknek nevez.⁵ A kongresszusra látogatók az ünnepség programjain kívül időt szántak a város nevezetességeinek felfedezésére is. A turizmussal kapcsolatos szakirodalomban is gyakran hasonlítják össze a zárandok és a turista alakját, keresve a köztük lévő hasonlóságokat és különbségeket. A két szerep nem választható szét mereven.⁶ Vass Erika interjú alapú kutatása is kimutatta, hogy az adatközlők a turista- és a zárandokszerp közti skála különböző pontjain, fokozatos átmenetet képezve helyezhetők el.⁷

Az idegenforgalomra olyan szemmel is tekintettek, amely alkalmas Magyarország külföldön élő képének építésére és formálására. Az idegenforgalom a véleményformáló képessége miatt értékes eszköznek minősült a nemzetközi kapcsolatokban.⁸ A kongresszus ilyen értelemben remek eszköznek bizonyult, amivel a forrongó külpolitikai viszonyok között lehetősége nyílt az országnak az imázsalkotásra. Forster Pál báró érdekes megállapításokat tett a Közgazdasági és Közlekedési Tudósítóban, miszerint az idegenforgalmat teljes mértékben politikai célokra is fel kell használni úgy, *„hogy az itt megforduló idegen ne csak gasztronómiai emlékekkel térjen hazájába, hanem azzal a meggyőződéssel is, hogy Magyarország politikai és gazdasági megerősödése épp oly fontos előfeltétele az általános európai konszolidációnak, mint más nemzetközi vitás pontok rendezése.”*⁹

A kulturális imázs kialakításában meghatározó szerepe volt a történelmi múlt megjelenítésének. Remek lehetőséget jelentett az állam számára, hogy megmutassa Magyarország történelmi múltjából fakadó vezető szerepét a régióban, amely az 1930-as évek közepén különös jelentőséggel bírt. A kongresszus rendezése új diplomáciai kapcsolatok kiépülését és az ország pozitívabb megítélésének reményét hordozta magában. Az egyház és az állam jó kapcsolatát is reprezentálni kívánták Európa felé, minden bizonnyal ezért is választották Horthy Miklós római katolikus feleségét, Purgly Magdolnát az esemény fővédnökévé, míg a Szent István-év fővédnöke a protestáns Horthy Miklós lett.¹⁰ A kongresszus összekapcsolása Szent István halálának évfordulójával is ezt bizonyítja. A keresztény értékek és a szentek, akik között legmarkánsabb Szent István király, gyakori eleme volt a két világháború közötti propagandakiadványoknak.¹¹ Az I. világháború után kialakult kaotikus állapotban a hatalomra jutott elit hatalma szentesítéséhez Szent Istvánt választotta alapul. Magyarország a kongresszus idején ismét Európa védőbástyájának szerepében tűnhetett fel Sztálin és Hitler birodalmai között.¹²

A külföldi sajtó rendszeresen közölt cikkeket Budapestről és a kongresszus előkészületeiről. Budapest ezekben is mint a világ egyik legidősebb keresztény nemzete jelent meg, részben indokolva a kongresszus helyszínéül választását és Magyarország külföld felé közvetített képét. Mindemellett a két világháború között tudatos idegenforgalmi stratégia részeként megalkotott szlogenek, mint például a „Budapest a Duna királynője”¹³ megemlítése a cikkeken¹⁴ is bizonyítják, hogy a propaganda célba ért.

(Előkészületek a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszusra) Az Eucharisztikus Világkongresszus a Szent István-hét eseményeivel egybekötve rendkívüli lehetőséget jelentett, hogy olyan vendégforgalom érkezzon Magyarországra, amilyenre korábban még nem volt példa. 1928-ban rendeztek először nemzeti eucharisztikus kongresszust

Budapesten, ezt követően vetődött fel az elképzelés a nemzetközi kongresszus megpályázására. A két kongresszus között volt még egy jelentős esemény, a Szent Imre-emlékév, amit sok tekintetben az 1938-ban szervezett világgongresszus főpróbájának tekintettek. A kettős szentév létrejöttének magyarázata, hogy attól tartottak, a Szent István ünnepi év elhomályosítaná a kongresszust.¹⁵

Az előkészületek már két évvel az esemény előtt elkezdődtek. 1936 novemberében, a rendezési jog elnyerése után megalakultak a kongresszus előkészítő bizottságai, köztük a Belföldi és Külföldi Propaganda Bizottság, a Központi Vendéggondozó Hivatal és a Postaügyi Bizottság, továbbá az elszállásolás és az ételmezés biztosítására is külön bizottságok alakultak.¹⁶ Az előkészületekben számos intézmény, köztük a Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala is részt vett, aminek igazgatója Zilahy Dezső, az elszállásolási bizottság vezetői szerepét töltötte be. 1937-ben megbízták az IBUSZ-t az utazási kedvezményeket biztosító jegyek árusításával, zarándokutak és belföldi kirándulások megszervezésével és lebonyolításával, továbbá a szállás és étkezési jegyek árusításával. Ezen feladatok ellátásában a szervezetet a külföldi partnerek segítették, 24 ország közel félszáz utazási irodájával és katolikus szervezetével, valamint 5 nagy hajózási társasággal kötöttek ún. főképviseleti szerződést a jegyek árusítására, és az utak, zarándokutak megszervezésére. Ezenkívül 1500 plébániával, 3500 községi elöljárósággal, néhány tőzsdével szintén kötöttek jegyértékesítési szerződést.¹⁷

A kongresszus szervezése során felmerült legnagyobb akadály az elszállásolás kérdése volt, hiszen a várt nagyságú tömegekre nem volt felkészülve Magyarország. A szállodai szobák mellett a magánlakásokat is igénybe vették, de nagyon kevésnek bizonyult a megfelelő lakás. A Budapest Székesfővárosi Idegenforgalmi Hivatalának jelentése szerint a budapesti vendéglátóipar mintegy 6500, a panziókban pedig 2100 férőhelyet tudott a kongresszus közvetlen rendelkezésére bocsájtani, ezt egészítették ki a budapesti és környéki magánlakások, továbbá az iskolák, internátusok és zárdák szabad kapacitását is felhasználták. Az összes szabad szálláshely 149.695 férőhellyel várta a kongresszusra érkező vendégeket.¹⁸ A sajtóban megjelenő beszámolók szerint még a balatoni fürdőhelyeket is igénybe vették az elszállásolás során.¹⁹

A szervezők nagy hangsúlyt fordítottak az esemény külföldi népszerűsítésére, prospektusokat adtak ki 6 nyelven, továbbá plakátokat, levelezőlapokat és bélyegsorozatokat nyomtattak. 1937-ben már német, angol és francia nyelvű hirdetések is megjelentek az idegenforgalmi sajtóban, mindemellett megszervezték az idegenvezetők képzését is.²⁰ A Külföldi Propaganda Bizottság feladata volt a külföldi kapcsolatok megszervezése. Annak érdekében, hogy minél többen tudjanak a kongresszusra zárandokolni, vízumkedvezményeket biztosított a bizottság, megkönnyítette a Magyarországra utazók határátlépését és a lehető legnagyobb utazási és egyéb kedvezményeket biztosított számukra. A külföldi propaganda érdekében kifejtett munkásságuk idegenforgalmi propagandának tekinthető, hiszen azzal a céllal vették fel a kapcsolatot a különböző utazási irodákkal, hogy látogatókat toborozzanak. E célra felhasználták az idegenforgalmi propaganda olyan közvetett eszközeit, mint a plakát, prospektusok, népszerűsítő kiadványok, és a sajtóban is hirdették az eseményt. Az utazási irodák kirakataiban elhelyezték az Eucharisztikus Világgongresszus plakátjait. A kongresszus emlékkönyve szerint százezerszámra készítették az összes európai nyelven a prospektusokat, a Magyarországra érkező idegenek számára pedig hat nyelven adtak ki kalauzt. A beszámoló szerint a kettős szent évre 19 nyelven készült 387.134 plakát és 13 nyelven 894.700 példányban ismertető füzet.²¹

(*Csökkenő idegenforgalom, meghiúsult remények*) Az első világháborús eseményeket követő békés évek után, az 1930-as évek közepén ismét új szakasz kezdődött az európai diplomáciában, ami az idegenforgalom alakulásában is éreztette hatását. Az 1935-ös szovjet–francia szerződés aláírásával, valamint a Berlin–Róma és Berlin–Tokió tengely 1936-os létrejöttével Európa, illetve a világ kezdett ismét két nagy és egymással szemben álló blokká alakulni.²² Ezek az események azonban még nem igazán akadályozták az országok közti idegenforgalmat, a kongresszusra érkező vendégek számát az Anschluss azonban már jelentősen befolyásolta.²³ Hatására egymás után érkeztek a lemondó levelek. Hitler kijelentette, hogy a német katolikusok nem mehetnek el a budapesti kongresszusra, pedig a szervezők tömeges zarándoklatot vártak innen.²⁴ A központi kézben lévő német idegenforgalom nem tudta a zarándokokat elutaztatni az Eucharisztikus Világkongresszusra.²⁵

Nyugat-Európában rosszabb volt a helyzet, mint Kelet-Európában az utazási kedvet illetően. A franciáktól nem várhattak tekintélyes számú zarándokcsoportot, aminek nyilván a zavaros politikai helyzet volt a fő oka, hiszen egy potenciálisan ellenséges hatalom területére kellett volna zarándokolniuk; bár Gergely Jenő szerint tény az is, hogy a korabeli hivatalos magyar katolicizmusnak alig voltak kapcsolatai a franciákkal, hagyományosan osztrák–német orientációjúak voltak.²⁶ A nyugat-európai országok közül a legkomolyabb érdeklődés Hollandiában mutatkozott. Az Egyesült Államokból és Angliából is nagyarányú zarándoklatra számítottak. 1937 októberében a külföldi sajtóban is ötszáz-ezer zarándok érkezését jósolták a világ minden részéről, amiből negyvenezerre becsülték az amerikaiak számát.²⁷ Ahogy azonban arról a 8 Órai Újság lapjain is beszámoltak,²⁸ nem akartak eljönni a „forrongó Közép-Európába”, mert a sajtó veszedelmes helyzetről számolt be. A szerző azonban ennél is súlyosabb bajnak tekintette a Németország és Ausztria felől elmaradt idegenforgalmat, amit a fent említett okok igazolnak. Az amerikaiak tartózkodása azért is volt sajnálatos idegenforgalmi szempontból, mert a két világháború között a szakemberek és az idegenforgalmi feladatokat ellátó intézmények, köztük a Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala is azon dolgozott, hogy jó kapcsolatot építsen ki az Amerikai Egyesült Államokkal. Ez főleg Trianon után azért volt kulcsfontosságú, mert az Amerikai Egyesült Államok nem ratifikálta a háború utáni egyezményeket, és a magyar revizionista törekvésekben a támogatásukra számítottak. Ugyanakkor az amerikai turisták minden nemzet számára kiemelt fontosságúak voltak, hiszen bőkezűen költöttek az utazásuk során.²⁹ A magyar állami vezetésben beállt változások³⁰ is adhattak okot az aggodalomra, de igyekeztek megnyugtatni az olvasókat, hogy a kongresszus megrendezését ez egyáltalán nem befolyásolja.³¹

A kialakult külpolitikai helyzetnek köszönhetően tehát csökkent 1937-hez képest az idegenforgalom, a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal adatain keresztül azonban a kongresszus forgalma nem mutatkozott meg. Ez annak köszönhető, hogy a hivatalos statisztikákban csupán a szállodákban és a panziókban megszállt vendégek számát mérték, ezért az összes vendégforgalmat hozzávetőleges felmérések alapján állapították meg. A szállodák és panziók által összeírt vendégek mellett áttekintették a kongresszus lakásosztályának adatait, a Magyar Királyi Államvasutak és a Magyar Királyi Államrendőrség Bejelentő Hivatalának adatait. Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatalának jelentése alapján a kongresszusra (a belföldi és a külföldi vendégeket is beleértve) több mint 300 ezer személy érkezett, amelyből nagyjából 57 ezer volt a külföldi vendég, ezzel szemben 150 ezer belföldi vendég igényelt szállást és további majdnem 100 ezer személy egynapos kirándulóként tartózkodott Budapesten.³² A sajtóban és a statisztikai beszámolókból is kihangsúlyozzák mekkora veszteség volt a német és osztrák

rák vendégek elmaradása, az 1938. évi statisztikai kimutatásban azonban a nemzetiség szerinti felmérésben első helyen áll Németország, a bekebelezett Ausztriával. Ez minden bizonnyal részben a fenti okokra vezethető vissza (szállodák és panziók adatai), mindemellett nemzetiségek szerinti kimutatást a teljes évre vonatkozóan készítettek, hónapos lebontásban nem rendelkezünk releváns adatokkal. Ha a kongresszusra ugyan nem is érkezett népes vendégsereg Németország irányából, az év többi részében jelentős számban utaztak Magyarországra a statisztikák szerint. A németek után a legtöbben Csehszlovákiából, Romániából, az Egyesült Államokból, Olaszországból és Angliából érkeztek Budapestre.³³ A kongresszus az anyagi vonatkozásában sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A kalkulált bevételek elmaradtak, ami összefüggésben állt az idegenforgalom mennyiségi csökkenésével.³⁴

(Összegzés) A két világháború között az idegenforgalmat tekintve két felfelé ívelő szakaszt különíthetünk el. A trianoni békediktátum aláírása után a magyar idegenforgalmi szakemberek és az állam előtt hatalmas feladat állt, az elveszített turisztikai úti célok helyett létre kellett hozni a hazai és a külföldi közönséget is megszólító új idegenforgalmi kínálatot. A szépen növekvő idegenforgalmat és az egyre tudatosabb és kiterjedtebb idegenforgalmi propagandátörte meg az 1929-ben kirobbant világgazdasági válság, amely jelentősen visszavetette az idegenforgalomban résztvevők számát. A válsághelyzet egészen 1933-ig tartott, ekkor azonban már fokozatos javulás figyelhető meg az idegenforgalom terén. A második felfelé ívelő szakasz csúcspontja lett volna a kettős szentév a 34. Eucharisztikus Világkongresszussal és a Szent István-émlékévvél. A külpolitika események hatására azonban a várt tömegek elmaradtak. Az Anschluss miatt a várt amerikai és angol turistacsoportok száma jelentősen csökkent, a német csoportok pedig nem utazhattak el a kongresszusra. A külföldi vendégek csökkenésével szemben a belföldi közönség száma azonban nőtt, rengetegen szerettek volna részt venni az ünnepeken. Magyarországnak a kongresszus által lehetősége nyílt a keresztény értékek erősítésére, és ezen értékek mentén a külföld felé vetített kép alakítására, továbbá ismét betölthette Európa védőbástyájának a szerepét. Az idegenforgalmi és gazdasági számok ugyan nem érték el a kívánt mennyiséget, a kongresszus erkölcsi sikere azonban vitathatatlan.

IRODALOMJEGYZÉK

- Gergely Jenő: *Eucharisztikus világkongresszus Budapest – 1938*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1988.
- Gergely Jenő: *A katolikus egyház története Magyarországon: 1919–1945*. Pannonica Kiadó, 1997.
- Jusztin Márta: Szent István és Szent Imre alakja a magyar idegenforgalomban a két világháború között. In: Hamar Farkas (főszerk.) *AGORA* a BGF KVIFK kulturális – tudományos folyóirata 2009/4. 18–29.
- Kosztolányi Tímea: *Magyarország a nemzetközi katolicizmus pódiumán: az 1938. évi Eucharisztikus világkongresszus*. Újkor.hu – 2018. szeptember 14. (Forrás: <https://ujkor.hu/content/magyarorszag-nemzetkozi-katolicizmus-podiuman-az-1938-evi-eucharisztikus-vilagkongresszus>, utolsó megtekintés 2021.03.28.)
- Ligeti Dávid: Trianon az eucharisztia budapesti világünnepének fényében 1938-ban. In: Szidiropulosz Archimédész (főszerk.) *Trianoni Szemle. A Trianoni Kutatóintézet folyóirata*, 2018. július–december, 223–230.
- Markos Béla – Kolacsek András: *Idegenforgalom*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1961.
- Nagy Zsolt: *Great Expectations and Interwar Realities: Hungarian Cultural Diplomacy, 1918–1941*. Budapest, Central University Press, 2017.
- Pusztai Bertalan: Vallás és turizmus. In: Fejős Zoltán (szerk.): *Turizmus mint kulturális rendszer*. Néprajzi Múzeum, Budapest, 1998, 13–14.

- Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Negyedik, javított és bővített kiadás. Osiris Kiadó, Budapest, 2010.
- Romsics Ignác: *A Horthy-korszak. Válogatott tanulmányok*. Helikon, 2017.
- Vass Erika: *Kitárult a világ. Az 1938-ban, Budapesten rendezett Eucharisztikus világkongresszus a turizmus szemszögéből*. In: Fejős Zoltán – Szijártó Zsolt (szerk.): *Helye(in)k, tárgy(in)k, képe(in)k. A turizmus társadalomtudományos magyarázata*. Tabula könyvek 5. Néprajzi Múzeum, Budapest, 2003. 97–108.
- Vass Erika: *Az 1938-ban Budapesten rendezett Eucharisztikus Világkongresszus az emlékkönyv tükrében*. In: S. Laczkovits Emőke – Mészáros Veronika (szerk.) *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 6. Konferencia Pápán 2002. június. I. kötet*. Veszprém, 2004. 221–231.

NYOMTATOTT FORRÁSOK

- Markos Béla: *Jelentés Budapest 1938. évi idegenforgalmáról s az 1938. év idegenforgalmának gazdasági eredményeiről*. Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala. Budapest Székesfőváros Házinyomdája. 48.
- Markos Béla: *Jelentés Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatalának huszonötöszendős munkásságáról 1916–1941*. Budapest Székesfőváros Házinyomdája. 1941.

JEGYZETEK

- 1 Szendy: 1937. 1. o.
- 2 Markos Béla és Kolacsek András nyomán nevezem a kongresszust idegenforgalmat vonzó eseménynek. Markos–Kolacsek 1961.
- 3 Ligeti 2018. 223., 226.
- 4 Vass 2003. 97. o.
- 5 Markos–Kolacsek 1961. 105. o.
- 6 A modern közlekedéssel, a tömeges turizmus megjelenésével a zarándoklatok egyre több külső jegyükben váltak nagyon hasonlóvá a turistautakhoz. Pusztai 1998. 15. o.
- 7 Vass 2003. 101. o.
Vass Erika kutatása újszerűnek tekinthető, hiszen azt megelőzően az Eucharisztikus Világkongresszust csak olyan összefüggésben tárgyalták, mint a két világháború közötti időszak legnagyobb szabású rendezvényét, ahol érezhető volt a második világháborút megelőző politikai helyzet. A szerző új megközelítést alkalmazott, az egyén élményein keresztül vizsgálta a társadalmi eseményt. Olyan személyekkel volt lehetősége interjúkat készíteni, akik fiatalon részt vettek a kongresszuson.
- 8 Nagy 2017. 167. o.
- 9 Új feladatokat kell megoldani az idegenforgalom terén. Forster Pál báró érdekes megállapításai. In: Berényi Sándor szerk. *Közgazdasági és Közlekedési Tudósítók* 1937. december 1. 6. o.
- 10 Kosztolányi 2018.
Az állam-nemzeti és egyházi-vallásos ünnepek, szertartások összekapcsolása jellemző volt a Horthy-korszakra, amelyben megnyilvánult egyfajta historizálási törekvés, nosztalgia a történelem, a dicső múlt iránt; és a vallásérkölcsi értékrendszernek a nemzeti, hazafias érzéssel való szoros összefonódása. Gergely 1997.
- 11 A külföldi népszerűsítésre használt prospektusokon is visszatérő képi elemek voltak a keresztény értékeket hordozó épített emlékek. Példaként említhető egy 1926-ban kiadott prospektus, amelyben a keresztény Magyarország kép a Halászbástya szobrai közül Hunyadi János és Szent István király szobrával került kifejezésre. A műemlék 1937-ben kiegészült Julianus és Gerhardus barátok szobraival – akik a 13. század elején két másik szerzetessel együtt indultak útnak keletre, hogy felkutassák a honfoglaló törzsektől elszakadt magyarokat –, amely 1938-ban már bekerült a prospektusok képanyagába. Egy 1939-ben megjelent prospektuson az első- és hátoldalon már olyan szögből mutatják a Halászbástyát, amely Julianus és Gerhardus barát távolba mutató szobrára helyezi a hangsúlyt.
- 12 Vass 2004. 224–225. o.
- 13 Külföldi példákhoz hasonlóan, a magyar idegenforgalmi szakemberek megalkottak néhány fülbemászó jelzót a fővárosnak az eladhatóság jegyében, amelyek szinte minden idegenforgalmi kiadványról visszaköszöntek. A legismertebb ezek közül a „Budapest a Duna királynője” szlogen volt, az idegenforgalmi kiadványokon pedig „Queen of the Danube”-ként tüntették fel.
- 14 „It is also on the occasion of the 900th anniversary of the death of the 1st Apostolic king of Hungary, St. Stephen, who received the crown of royalty from Pope Sylvester II. Budapest called the „Queen of the Danube” is preparing for the reception.” In Rev. Father John Galvin Leaves

- First Of Week For Budapest To Attend 34th Eucharistic Meet. *Santa Cruz Sentinel*, Santa Cruz, California, April 29. 1938. 5.p.
- 15 Juszti 2009. 23.
- 16 Vass 2003. 98. o.
- 17 Juszti 2009. 24.
- 18 Markos 1941. 69–70. o.
- 19 Hatvanezer külföldit várnak az Eucharisztikus kongresszusra. A fővárosi idegenforgalmi hivatal előkészületei. In: *Esti Kurir* 1937. július 16. 6. o.
- 20 Juszti 2009. 24.
- 21 A XXXIV. Eucharisztikus Kongresszus Emlékkönyve. A Szent István Társulat Kiadása. Budapest. 1938. 38., 51.
- 22 Romsics 2010. 246. o.
- 23 1938. március 13-án Hitler bevonult Bécsbe, kimondva Ausztriának a Német Birodalomba történő bekebelezését.
- 24 Gergely 1997. o.
- 25 Juszti 2009. 24.
- 26 Gergely 1988. 72. o.
- 27 Budapest is preparing for pilgrimages. In *The Catholic Northwest Progress* 15. October 1937. 1.p.
- 28 Varga Mihály: Mit értett idegenforgalmunknak a középeurópai zavaros helyzet? Ha nem találnak sürgős megoldást, elmarad 60 ezer német és osztrák vendég. In: *8 Órai Újság*. 1938. július 3. 7. o.
- 29 Nagy 2017. 192. o.
- 30 1938. május 14-én a Darányi-kormányt felváltotta az Imrédy-kormány. Imrédy Bélát a hagyományos konzervatív gondolatot a „koreszmékkal” ötvözni kívánó jobboldalisága az uralkodó elit szemében alkalmassá tette arra, hogy Darányit ő váltsa fel. Kormányalapítási tárgyalásait már akkor megkezdte, amikor Darányi hivatalosan még le sem mondott. Néhány nappal Imrédy kormányalakítása után, 1938. május 29-én a parlament elfogadta az első zsidótörvényt. Romsics 2017. 241.
- 31 Zsolt Adari: National changes will not affect eucharist meet. In *The Catholic Northwest Progress*, 20 May 1938. 1. p.
- 32 Markos Béla: Jelentés Budapest 1938. évi idegenforgalmáról s az 1938. év idegenforgalmának gazdasági eredményeiről. Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala. Budapest Székesfőváros Házinyomdája. 48. o.
- 33 Markos 1938. 7. o.
- 34 Juszti 2009. 24.
- A bevételek elmaradása kedvezőtlen hatással volt az idegenforgalmi szervekre is. Mátéka Béla, a Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatal titkárának hagyatékában található egy beszámoló, amiben többek között kitérnek arra is, hogy „az 1938-i rendkívüli terheket jelentő Szent István és Eucharisztikus-év, mely az ismert külpolitikai események miatt idegenforgalmilag nem sikerülhetett, olyan kiadásokat okozott az OMIH-nek is, amelyek nemcsak a teljes költségvetését felemésztették 1939. VI.30-ig, vagyis a költségvetési év végéig, hanem még olyan jelentősebb hiteltülpések is történtek, amelyeknek súlyos következményeit az OMIH ezidőszerint is viselni kényelen.” In Mátéka Béla hagyatéka. Budapest Főváros Levéltára, XIII.7.5. csomó 6. kötet Bizalmas jelentés. A megváltozott viszonyok miatt milyen feladatok várnak az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatalra? II. kiadás. 1939. március 18. 2. o.